

УДК 371.3

Давиденко А.А.

НОВАЦІЇ, ІННОВАЦІЇ ТА ЇХ ЕФЕКТИВНІСТЬ

Тьма не приходит в этот мир ужасным чудовищем. Она играет на слабостях и желаниях человека. И в этом ее сила — в этом наша слабость.

Ангель де Куатъэ

Стаття присвячена проблемі інноваційної освітньої діяльності. Автор робить спроби диференціювати поняття новаторської та інноваційної діяльності. Для цього він проводить паралель між освітньою та виробничою діяльністю людини, показує рушійну силу новацій та наступного їх впровадження в практику, що саме й є інноваційною діяльністю у будь-якій сфері діяльності людини, до яких належить і освіта.

У статті звертається увага на активізацію інноваційної освітньої діяльності, на важливу роль у цьому засобів інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема глобальної мережі Internet. Водночас, автор робить акцент на необхідність фільтрування пропонованих інновацій, на доцільність експериментальної перевірки пропонованих новацій перед тим, як вони стануть інноваціями, тобто розпочнеться процес їх впровадження в педагогічну практику. Важлива роль у апробації та поширенні освітніх інновацій, на думку автора, має належати системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Ключові слова: *новація, інновація, освітня інновація, вчитель, підготовка вчителів, підвищення кваліфікації, розвиток освіти, система освіти, освітній процес, теми випускних робіт.*

Система освіти завжди виконує запити суспільства і переорієнтація його настанов, поява нових пріоритетів вимагає відповідних змін і в ній самій. Зміцнення матеріальної бази закладів освіти, їх інформатизація, разом із запровадження нових педагогічних прийомів, методів та технологій навчання та розвитку учнів тощо потребує постійного у підвищенні кваліфікації педагогічних працівників, зокрема тих із них, які, з огляду на їх консервативність, не встигають йти в ногу з часом.

Система підвищення кваліфікації педагогічних працівників має усувати невідповідність між рівнем професіоналізму вчителя та запитами освітнього процесу. І ця робота є досить важливою, адже вчителю потрібно рекомендувати для використання лише те, що є більш ефективним у порівнянні з вже існуючим, не викидаючи бездумно те, що утворює фундамент педагогіки.

При цьому варто прийняти до уваги те, що сучасні засоби комунікації, зокрема, глобальна мережа Internet, для вчителя, як і для будь-якої людини, стає тим середовищем, де можна отримати рекомендації стосовно запровадження в педагогічну практику багато того, що може бути як корисним, так і таким, що не сприятиме поліпшенню справи. І якщо ще прийняти до уваги те, що методичні служби не просто орієнтують вчителя на використання нових організаційних форм роботи з учнями та методів навчання, а іноді й вимагають цього, то Internet з чисельними педагогічними сайтами, блогами, групами в соціальних мережах тощо відіграють ще ніким не оцінену належним чином роль у їх впливі на свідомість вчителя, а, значить, і на їх кваліфікацію. Якщо раніше вчитель, знання про все нове отримував із методичних журналів, рецензованих методичних посібників та на заняттях в інститутах підвищення кваліфікації, то в даний час його увазі досить часто пропонується те, що не пройшло експериментальної перевірки в навчальних закладах, те, що є захоплюючим зовні, але не завжди сприяє підвищенню ефективності навчання та розвитку учнів. Отож роль системи підвищення кваліфікації педагогів полягає не лише в ознайомленні з дієвими формами роботи з учнями, педагогічними прийомами, методами та технологіями, а й у обґрунтованому фільтруванні несуттєвого й, тим більше, такого, що може нашкодити справі.

Найбільш поширеним у педагогічній науці й практиці в наш час є слово **інновація**. Ним пронизані тексти концепцій, навчальних програм, статей, лекцій з педагогіки та дидактики. Запитання: "Які ви використовуєте у своїй роботі інновації?" до вчителя є основним під час його атестації.

В Положенні "Про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності", затвердженому наказом Міністерства освіти і науки України від 07.11.2000 №522, говориться, що Освітніми інноваціями є новостворені (застосовані) або вдосконалені освітні, навчальні, виховні, психолого-педагогічні та управлінські технології, методи, моделі, продукція, освітні, а також технічні рішення у галузі освіти, що істотно підвищують якість, результативність та ефективність освітньої діяльності.

Об'єктами ж інноваційної освітньої діяльності є: нові емпіричні та/або теоретичні знання, навчальний та виховний процеси, освітні (педагогічні), дидактичні, виховні, управлінські системи, моделі, методи, інноваційні освітні програми і проекти, інші інтелектуальні продукти, засоби навчання та обладнання, організаційні та адміністративні рішення, а також рішення іншого характеру, що істотно поліпшують якість освіти, результативність та ефективність освітньої діяльності педагогічних та науково-педагогічних працівників, навчальних закладів [5].

Проте, як вважає автор, уявлення про інновацію слід дещо розглянути дещо глибше, а саме з огляду на її наукову складову. І відштовхуватись слід від слова новація, адже з принципу утворення складних слів, воно і є основою слова інновація.

Отож, слово *новація* походить від широко вживаного слова *новий*. У відомому словнику С. І. Ожегова *новація* інтерпретується як новий порядок, новий звичай, новий метод, винахід, нове явище [3, с. 336]. Згадаймо новаторський рух у виробництві. Новатором вважали того, хто пропонував, як підвищити продуктивність праці за рахунок впровадження винаходів (оригінальних технічних пристроїв та технологій) або ж внаслідок впровадження раціоналізаторських пропозицій (удосконалення існуючих пристроїв та технологій). Звернімо увагу, не за рахунок підвищення інтенсивності праці робітників, або ж за рахунок збільшення тривалості їх робочого дня, а внаслідок впровадження у виробництво нової техніки. Автоматизовані конвеєрні лінії, станки з числовим програмним управлінням, робототехніка та інші складні технічні пристрої відіграли значну роль у розвитку виробництва, що привело до збільшення обсягів випуску продукції. При цьому відбувались зміни у забезпеченні виробництва кадрами: кількість працюючих зменшувалась, проте зростали вимоги до професійного рівня людей, які мали обслуговувати нову техніку. Разом з тим, зростала необхідність у постійному підвищенні кваліфікації працівників, зокрема інженерів, а згодом ще й програмістів.

А зараз перейдемо до утворення слова інновація. Словник іншомовних слів підказує нам, що термін *інновація* слід розуміти як *проникнення в оновлення, зміну, нововведення* [6, с. 275, 468]. Звідси виходить, що під *педагогічною інновацією* слід розуміти те, що стосується впровадження в педагогічну практику нових або ж вдосконалених вже існуючих педагогічних ідей, змісту навчання, педагогічних прийомів, методів, технологій, дидактичних засобів або ж організаційних форм роботи з тими хто навчається (учнями, студентами, курсантами тощо, – далі – учнями). Наслідком запровадження кожної *інновації* в педагогічну практику має бути удосконалення праці учителя й сприяти підвищенню рівня навчальних досягнень учнів. Причому, виходячи з аналізу розвитку суспільства, впровадження в освітній процес новацій, що й є за своєю суттю інноваційною діяльністю, не повинно супроводжуватись інтенсифікацією діяльності педагога та його учнів. Процес інтенсифікації не оправдав себе ні в сфері виробництва, ні в інших сферах діяльності людини. Людина завжди працює на рівні своїх фізичних та психічних можливостей те, що вкладається в зміст слова інтенсифікація з його близьким синонімом активізація, не завжди сприяє гармонійному розвитку суб'єктів діяльності і, навіть, може нашкодити його здоров'ю. В останні десятиліття багато говорилось та писалось про активізацію пізнавальної діяльності учнів, проте ми не побачили на виході очікуваного результату. Це було копією підходу, який мав місце у сфері промислового виробництва, але там своєчасно побачили, що це нічого, окрім шкоди, не дало й тому змістили акценти спочатку на механізацію, а згодом, на автоматизацію, роботизацію та інформатизацію виробництва. Причому кожне наступне впровадження не відхиляло, а збагачувало, доповнювало попереднє. Для того, щоб упевнитись у сказаному достатньо подивитись на конвеєрні лінії автозаводів, наприклад, "Skoda", "BMW" та ін. (можна набрати вираз "конвеєрна лінія автозаводу "Skoda" в будь-якій пошуковій системі глобальної мережі Internet, або ж в адресній стрічці будь-якого браузеру). Там скрізь працює техніка. Роль же людини все більше зміщується в бік проектування нових роботів та технологій, тобто на інтелектуальну та творчу її діяльність.

Чим же можна охарактеризувати інноваційну діяльність в галузі освіти декількох останніх десятиліть?

1. Ми почали відмовлятися, або ж просто не помічати власних новацій, які були характерними для нашого середовища, й тому відповідали запитам нашого суспільства. Ми відхиляли все те, що було напрацьовано нашою педагогічною наукою й практикою, поставили на їх місце не перевірене експериментально те, що було властиве зарубіжній педагогіці. Запитання типу: "Чи працюєте ви за системою Монтесорі?" досить часто було провокаційним і могло перевести вчителя до категорії таких, що не впроваджують у власну практику педагогічні інновації. Те ж саме стосується так званої "проектної методики", стосовно якої не можна знайти наукових досліджень, результати яких підтверджували б її педагогічну ефективність, як не можна знайти й відповідних методик стосовно її застосування в освітньому процесі. Більше того, ми підмінили деякі поняття й створили в сучасних педагогів уявлення

про те, що саме ми створили для освітнього процесу щось нове, що створює нам імідж реформаторів. Так, наприклад, давно відому організаційну форму роботи учнів у групах, ми замінили на їх роботу в командах і примушуємо наших педагогів вважати це за новацію або ж, хоча б за інновацію. Сучасні організатори освіти не хочуть визнати, що саме в командах давно працюють наші учні як на уроках, так і в позаурочній роботі, наприклад, саме в складі команд передбачені ділові ігри учасників Всеукраїнських та міжнародних турнірів.

Те ж саме можна сказати про відому з 90-х років минулого століття *педагогіку співробітництва*, авторами якої є Симон Соловейчик, Шалва Амонашвілі, Віктор Шаталов, Софія Лисенкова та інші відомі всьому світу педагоги-новатори [4; 7]. В наш час її замінили далеко не тотожним стосовно змісту поняттям *педагогікою партнерства*, що перевело її до категорії суто ділових стосунків між людьми, залишивши осторонь все те, що характерне до взаємовідносин між членами нашого суспільства, які формувались упродовж не одного століття.

2. Іноді здається, що вже зайвими "пророками в нашій вітчизні" стали Костянтин Дмитрович Ушинський, Антон Семенович Макаренко, Василь Олександрович Сухомлинський та ін.

Бездумне захоплення чужим привело до відчуження наших вчителів від дієвої, ефективної педагогічної роботи наших вчителів, а в деяких випадках і до бездумного, неусвідомлюваного наслідування не зовсім розумних прийомів та методів, які не завжди можна віднести до категорії педагогічних. Приведу цитату одного з тренерів міжнародної освітньої програми "Читання та письмо для розвитку критичного мислення": "Навчання є ефективним, якщо учні використовують цілий репертуар стратегій мислення. Саме за допомогою цих стратегій у ситуації значущого навчання вони усвідомлюють процес навчання. Процес навчання і критичного мислення ефективніший, коли учні мають змогу застосовувати свої знання до реальних життєвих завдань" [2]. Що можна з цього зрозуміти звичайному вчителю?

Проте цього вже достатньо, щоб замислитись (критично або ще якось...). Учитель, який прочитає цитоване, відразу може закомплексувати, взявши на себе провину за власну необізнаність на відставання в розвитку. І справді, такий набір слів може залякати багато кого. Проте, хочеться порадити цьому вчителю проаналізувати написане тренером. Учні, по-перше, не "використовують репертуар стратегій мислення". Вони просто мислять. Невже хтось з вчителів звертається до учнів з такими словами: "А зараз, діти, давайте використаємо опосередковане, логічне, алгоритмічне, абстрактне тощо мислення?". По друге, що це за *репертуар* та ще й *стратегій*? Невже не можна було для пояснення власної думки використати ті слова, значення яких відповідає тому, що хоче висловити автор? Словом *репертуар* традиційно називають список музичних і драматичних творів, які виконуються в театрі за певний час, добір музичних та літературних творів, з якими виступають актор, співак, музикант, співак, музикант, читець, або ж ролі, в яких виступає актор. Значення слова *стратегія* також загальновідоме. Це найважливіша частина військового мистецтва. Вона включає до себе теорію й практику ведення війни, воєнних кампаній та великих бойових операцій. Іноді ще під ним розуміють мистецтво керівництва суспільною та політичною боротьбою. Пропускаємо те, як "за допомогою цих *стратегій* у ситуації *значущого навчання* вони (учні – АД) *усвідомлюють процес навчання*", звернемося до наступного речення, де "учні мають застосовувати засвоєні знання до реальних життєвих завдань". Не виключено, що автор статті, фрагмент якої аналізується, хотіла сказати наступне: "учні мають застосовувати засвоєні знання для виконання завдань, які ставить перед ними життя". І так скрізь, по всьому тексту. Невже саме це мав на увазі автор? І тут хочеться запропонувати читачеві ще раз прочитати епіграф до даної статті.

3. У наш час більше звертається уваги на процес освітньої діяльності, ніж на очікуваний від неї результат. Уроки-шоу, демонструють відповідні уміння вчителя, але на них не можна побачити навчальні досягнення учнів.

4. У освітньому середовищі з'явилась значна кількість людей, які пропонують свої послуги у "підвищенні кваліфікації" педагогів саме в розрізі того, що було згадано вище. Скрізь можна побачити оголошення про майбутні тренінги для вчителів з видачею сертифікатів про оволодіння певними "методиками". Найчастіше такі послуги є платними.

Пропозиції стосовно виходу з такого, на думку автора, кризового стану.

До педагогів слід довести чітке розмежування понять новація та інновація, тому що в сучасних відомчих документах воно відсутнє, чим не стимулюється новаторська діяльність вчителя.

Всі педагогічні новації повинні проходити серйозну експериментальну перевірку у відповідних навчальних закладах.

Основну роботу стосовно цього мають виконувати інститути післядипломної педагогічної освіти, які потім і будуть брати активну участь у їх впровадженні в практику. Для досягнення позитивного ефекту обговорення даних проблем слід практикувати на відповідних заняттях із вчителями. На ці ж проблеми слід орієнтувати тематику їх випускних робіт.

Зміст освітніх новацій та інновацій із збереженням їх авторства має бути доступним для широкого загалу вчителів, для чого можна використовувати ресурси глобальної мережі Internet, зокрема освітніх сайтів та соціальних мереж.

Використані джерела

1. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии. Москва, 1989. 192 с.
2. Власенко О. Програма ЧПКМ та запровадження її на уроках ЗЛ. *Інноваційні технології та сучасний урок літератури*. Упоряд. І. Кузьменчук. Київ, 2006. 128 с. С.52-75.
3. Ожегов С. И. Словарь русского языка / Под ред. Н. Е. Шведовой. – 20-е изд. Москва, 1988. 750 с.
4. Педагогический поиск / Сост. И. Н. Баженова; Пер. с рус. Київ, 1988. 496 с. – На укр. яз.
5. Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 07.11.2000 №522. URL: <http://xn--80aagahqwyibe8an.com/mon-ukrajini/nakaz-vid-11072017-994-pro-vnesennya-zmin323550.html> (дата звернення: 25.03.2018).
6. Словник іншомовних слів / За ред. О. С. Мельничука. Київ, 1974. 776 с.
7. Фридман Л. М. Педагогический опыт глазами психолога: Кн. для учителя. Москва, 1987. 224 с.

Davidenko A.

NEWS, INNOVATIONS AND THEIR EFFICIENCY

The article is devoted to problem of innovative educational activity. The author tries to differentiate the concept of new and innovative. To do this, he carries out a parallel between the educational and production activities of a person, shows the driving force of innovations and their subsequent implementation into practice, which is what is an innovative activity in any field of human activity, which includes education.

The article focuses on activization of innovative educational activities, the important role of this means of information and communication technologies, in particular the global Internet network. At the same time, author emphasizes the need for filtering the proposed innovations, the expediency of experimentally checking the proposed innovations before they become innovations, that is, the process of their introduction into pedagogical practice will begin.

In the opinion of the author, an important role in approbation and dissemination of educational innovations should be attributed to the system of professional development of pedagogical workers. An effective educational process in system of postgraduate pedagogical education allows orientation of practicing teachers to search for new pedagogical techniques, methods for teaching and developing students, for developing new teaching methods and new organizational forms of work with students. The author argues that it is advisable to direct the topics of graduation work of teachers who are in advanced training courses.

Key words: *innovation, educational innovation, teacher, teacher training, advanced training, education development, education system, educational process, graduation theses*

Стаття надійшла до редакції 16.03.2018 р.